

Resan till Karelen

Barbro Risberg berättar här om den spännande resan till Karelen som SBF anordnade i somras.

BARBRO RISBERG

Vi var fyrtiofem personer som fick vara med om ett äventyr på flera plan under denna härliga julivecka.

Måndag 7 juli

Vi startade från Helsingfors på förmiddagen under ledning av professor Yrjö Vasari och hans hustru Annikki. De båda stod för de praktiska arrangemangen och kontakten med våra ryska guider i Petrozavodsk. Kristoffer Bondestam var vår assisterande guide.

Färden gick rakt österut till gränsövergången i Valimaa som passerades utan problem. Från bussen såg vi den gamla svenskbyggda Viborgs fästning, för tillfället insvept i säckväv och under reparation. Målet för kvällen var Kexholm (Priozersk) med ytterligare en gammal svensk befästning. Hit anlände vi till middag

och förläggning. Timmen var ganska sen men trots att det inte var överenskommet återfanns ganska snart hela gruppen ute i omgivningarna för att botanisera i den ljusa sommarkvällen.

Mycket var spännande från vårt perspektiv, som till exempel vattenfräne *Rorippa amphibia* och kasgräs *Scolobloa festucacea* som stod i strandlinjen. I parken fanns stora förekomster av natt och dag *Melampyrum nemorosum* och Finlands vita ros *Rosa pimpinellifolia* 'Plena', som i Finland kallas midsommarros. I ohävdade partier växte sandvita *Berteroa incana*, finsk fingerört *Potentilla intermedia* och vitblåra *Silene latifolia* ssp. *alba*.

Tisdag 8 juli

Nästa dagsetapp blev lång på skumpande vägar, men med några mycket intressanta och välgörande stopp. Från bussen kunde vi studera landskapet. Spännande ogallrade naturbarrskogar med lövinslag omväxlande med ännu öppna, men tyvärr ohävdade marker där den totala igenväxningen bara är en tidsfråga. Det öppna landskapet var ofta mjukt kuperat med böljande

Figur 1. Drakblomma *Dracocephalum ruschiana* var en art som vi hann bli väl förtrogna med under veckan. Den återfanns i sin typiska miljö, på torrbackar, torrängar och hällar. Foto: Barbro Risberg.

Figur 2. Den vackra finnrosen *Rosa acicularis* finns i stora delar av både Eurasiens och Nordamerikas norra delar, men är sällsynt i Sverige. Stor ormrot *Bistorta officinalis* hittar vi sällsynt förvildad från odling i Sverige. På myrarn i Karelen har den rika naturliga förekomster. Foto: Barbro Risberg.

kullar. Bitvis fanns enorma inslag av jätteloka *Heracleum mantegazzianum* längs diken, vägkanter och åkerhörn. Byggnadstandarden på landsbygden är låg. Målarfärg verkar vara ett okänt begrepp. På sin höjd har fönsterfodren fått en strykning. Potatislanderna är ofta det mest välskötta i byarna. I allmänhet fanns också några prydnadsväxter vid stugorna som Finlands vita ros, strandiris *Iris sibirica* och en lilja som blommade med mörkare orangefärgade blommor än vår brandlilja *Lilium bulbiferum*.

Första stoppet var vid ett litet berg där berggrunden gick i dagen. Berget var mycket örtrikt. Längs stigen upp till toppen stötte vi genast på finnklint *Centaurea phrygia* ssp. *phrygia* som tyvärr inte börjat blomma än. Så fort vi kom upp på kala hällar mötte finsk kärleksört *Hylotelephium telephium* ssp. *ruprechtii*. På berget och i skrevor fanns bland annat gullklöver *Trifolium aureum*, fältmalört *Artemisia campestris*, getrams *Polygonatum odoratum*, hällebräken *Woodsia ilvensis*, backdunört *Epilobium collinum* och styvmorsviol *Viola tricolor*.

När färden fortsatte nådde vi Ladogas stränder. I den här delen finns skärgård och den kontakt vi hade med innanhavet (fyra gånger större än Väneren) var trånga vikar som snarast kunde uppfattas som små insjöar. Vi stannade

för att besöka Paksuniemi, som professor Vasari beskrev som en aconitumlund. Det var en örtrik skogsmark med stor lövinblandning där nordisk stormhatt *Aconitum lycoctonum* ssp. *septentrionale* var ett påtagligt inslag. På den här platsen var alla blommor blekt ljuslila. Den art som annars dominerade var kirsål *Aegopodium podagraria*, som här växer i naturlig miljö. Andra inslag var röd trolldruva *Actaea erythrocarpa* och trolldruva *A. spicata*, tibast *Daphne mezereum*, underviol *Viola mirabilis* och blåsipppa *Hepatica nobilis*. Vid stranden av Ladoga sluttade marken brant nedåt med hällar. Här växte drakblomma *Dracocephalum ruyschiana* (figur 1) och fjällhällebräken *Woodsia alpina*.

Mot kvällen anlände vi till den vidsträckt Olonetsslätten som är känd som rastplats för tiotusentals gäss. Vi övernattade i Olonets. Kvällspromenaden gav bland annat fina bestånd av rysk nejlikrot *Geum aleppicum* och grått saltgräs *Puccinellia distans*.

Onsdag 9 juli

Målet för dagsetappen var Petrozavodsk, Karelen huvudstad. Regnet smattrade mot bussfönstren vid avfärden, men det upphörde snart. Vi stannade vid en liten myr där vi fick första kontakten med finnmyrten *Chamaedaphne caly-*

culata. Längs vägen mötte våra båda lokala guider Oleg Kuznetsov och Alexej Kravtjenko upp. Vi besökte en fantastisk rikmyr vid Matrosi. I kanten blommade finnros *Rosa acicularis* (figur 2). Så fort vi kom ut på myren hittade vi omsk Starr *Carex elata* ssp. *omskiana* och rosmarinvide *Salix repens* ssp. *rosmarinifolia*. Här började de första praktfulla exemplaren av stor ormrot *Bistorta officinalis* (figur 2) att dyka upp. Vi ville inte riktigt respektera Olegs råd att vänta med fotograferingen, men vi skulle förstå det bättre snart. Myren var blöt och här växte en del arter som vi hemma knappast finner i den miljön, som nattviol *Platanthera bifolia*, ögonpyrola *Moneses uniflora* och spindelblomster *Listera cordata*. Då var det mera naturligt för mig att finna tranbär *Vaccinium oxycoccos*, vattenklöver *Menyanthes trifoliata* och tvåblad *Listera ovata* här.

Efter att ha passerat en sumpskog där vi fann guckusko *Cypripedium calceolus* (ej i blom), ymnigt med spädstarr *Carex disperma* och enstaka fjällskära *Saussurea alpina*, öppnade sig ett stort myrkomplex precis när solen bröt igenom molnen. Landskapsbilden dominerades av tusentals praktfulla exemplar av stor ormrot. Jag tror det är en syn som ingen av oss kommer att glömma. Myren var också rik på orkidéer som skogsnycklar *Dactylorhiza maculata* ssp.

fuchsii, ängsnycklar *D. incarnata*, sumpnycklar *D. traunsteineri* och tvåblad. En annan art som präglade området var kärrull *Eriophorum gracile*. Vi blev förevisade några ex av myrbräcka *Saxifraga hirculus*, som dock inte hade kommit längre än till knoppstadiet.

Det blev ett stopp till innan vi nådde Petrozavodsk. Det var vid en källa, där en vårmark hyste ett stort bestånd av älvstarr *Carex rhynchophysa*. På kvällen var vi framme vid staden som ligger vid Onegas strand. Vi hann också med en utflykt till en rik skogslokal med stort lövinslag. Här fanns bland annat hässlekllocka *Campanula latifolia* och ”getingblomster”, hybriderna mellan humleblomster *Geum rivale* och nejlikrot *G. urbanum*.

Torsdag 10 juli

Den här förmiddagen var huvudsakligen vikt för kultur. Det var kanske vissa av oss som kände sig lite kluvna inför att avsätta tid för besök i ett friluftsmuseum med gamla byggnader i stället för att botanisera. Jag måste erkänna att alla farhågor i den riktningen kom på skam när vi efter en och en halv timmes båtresa med bärplansbåt på Onega kom fram till ön Kizji. Botaniken fick direkt utdelning. Redan vid bryggan fanns ett stort bestånd av dvärgnäckros *Nuphar pumila*. I

Figur 3. Den fantastiska Sommarkyrkan är från början av 1700-talet och ingår i världsarvet på ön Kizji i norra Onega. Kyrkan är ungefär 30 meter hög och sägs vara en av världens högsta timmerbyggnader. Foto: Barbro Risberg.

Figur 4. Sibirstånds *Ligularia sibirica*. *Ligularia* är ett stort släkte med sin huvudbredning i tempererade delar av Asien. Sibirstånds har utpostlokaler så långt västerut som i Sydfrankrike. Foto: Joakim Ekman.

strandvegetationen hittade vi blommande kärrvial *Lathyrus palustris*, vackert och rikligt, och älvsallat *Mulgedium sibiricum*.

Ändå var det kyrkobyggnaderna som gjorde det starkaste intrycket (figur 3). Den största, som var byggd 1714 var timrad, cirka trettio meter hög och med flera tiotal lökkupoler täckta av aspspån. Den var som ett sagoslott! När solen står lågt lär aspspånen kunna lysa i en röd nyans.

Här fanns också några ursprungliga karelska storbondgårdar med verktyg och bruksföremål från bondesamhällets tid. Kyrkorna och husen på Kizji är förklarade som världsarv.

Vi såg också en odling med den speciella råg *Secale cereale* med drygt meterlånga strån som funnits i området. Som ogräs i odlingen fanns skatnäva *Erodium cicutarium* och åkerrättika *Raphanus raphanistrum*. Backsmörblomma *Ranunculus polyanthemus* ssp. *polyanthemus* var spridd på gräsmarken och vid stranden stod vresalm *Ulmus laevis*.

På kvällen var det utfärd till en sandstrand vid Onega söder om Petrozavodsk. Trots att det är en sötvattensjö växte här rikligt med strandråg *Leymus arenarius* och strandvial *Lathyrus japonicus*. Några av oss passade på att ta ett kvällsdopp i Onega. Det var ganska kallt i vattnet men desto skönare efteråt! Vidare botanisera gav ett stort bestånd med gisselfibbla *Pilosella flagellaris* i övergången mellan sandstrand och skog och ett vackert bestånd av glesgröe *Glyceria lithuanica* vid en bäck som mynnade i sjön. I skogspartiet mellan sjön och vägen gavs det tillfälle att studera skillnaden mellan finnros och kanelros *Rosa majalis*. I skogen fanns rikligt med skogsvicker *Vicia sylvatica* och i vägkanten växte stor ängssyra *Rumex thyrsiflorus*.

Fredag 11 juli

Dagen inleddes med resa norrut längs Murmanskvägen. Första stoppet var nära floden Sunas utlopp i Onega vid en by med samma namn. Vattenmärke *Sium latifolium*, omskstarr, dyblad *Hydrocharis morsus-ranae*, blomvass *Butomus umbellatus*, strandranunkel *Ranunculus reptans* och dybläddra *Utricularia intermedia* växte här. Nästa stopp gällde ryssvedel *Oxytropis campestris* ssp. *sordida* (figur 5), som dominerade en sandig vägkant på en sträcka av ungefär tvåhundra meter.

Dagens höjdpunkt var kalkområdet vid Minagora. Vid kanten av en rikmyr fanns en kalkklippa där vi bland annat kunde hitta kalkbräken *Gymnocarpium robertianum*, murruta *Asplenium ruta-muraria* och sandviol *Viola rupestris*.

Figur 5. Två växter som har sin huvudutbredning i Östeuropa är ryssvedel *Oxytropis campestris* ssp. *sordida* och grönglim *Silene chlorantha*. Till skillnad från vår svenska fältvedel har ryssvedeln vitare blommor med en violett anstrykning. Foto: Barbro Risberg.

Myren var mycket artrik med förekomster av guckusko, knottblomster *Microstylis monophyllis*, skogsnycklar, rosettjungfrulin *Polygala amarella*, slätterblomma *Parnassia palustris*, dvärglummer *Selaginella selaginoides*, knagglestarr *Carex flava* och återigen ett rikt inslag av stor ormröt. Kronan på verket var de få exemplaren – varav några blommade vackert – av sibirstånds *Ligularia sibirica* (figur 4). En mindre väg ledde tillbaka till bussen. Längs den stod bestånd av trådviva *Androsace filiformis*, blågull *Polemonium caeruleum* och enstaka buskar av ryskt blåtry *Lonicera caerulea* ssp. *pallasii*.

Lunchen intogs vid stranden av en forsande älv. I älvbrinken växte ängstoppklocka *Campanula glomerata* ssp. *glomerata* och rikligt med backnejlika *Dianthus deltoides*. Backnejlika var en art som var betydligt mera spridd och med större förekomster än i mina hemmamarker.

Vid ett kort stopp studerade vi grönglim *Silene chlorantha* (figur 5) på sandig skogsmark. Vi promenerade iväg några hundra meter längs en sidoväg för att finna enstaka exemplar i knopp. Bonusarter på promenaden här var drakblomma, som vi nu började bli förtrogna med och vargtörel *Euphorbia esula*. Väl tillbaka vid bussen upptäckte vi att precis där den parkerat fanns det hundratals blommande plantor av grönglimmen. Som bekant ska man ju inte gå över ån efter vatten, i överförd bemärkelse kanske inte heller gå över vägen efter grönglim!

Längs färdvägen fanns lokaler för glansruta *Thalictrum lucidum* (figur 6) och doftkörvel *Chaerophyllum aromaticum*, som är glest spridda i området. De båda arterna har en utbredning som avviker från de flesta av de östliga arterna vi såg. Fynden i Karelen är nordliga utposter av en östeuropeisk förekomst som sträcker sig söderut ungefär till norra Grekland. Merparten av

de andra östliga arterna förekommer också bortom Sibirien. En märklig lokal för fjällbräcka *Saxifraga nivalis* sågs på hällmark.

En värdig avslutning på denna botaniskt rika dag var en torräng med ymnig förekomst av drakblomma, rysstarr *Carex praecox*, rysslök *Allium angulosum*, gulmåra *Galium verum* och baktimjan *Thymus serpyllum*. Här återfanns också efter en stunds diskussion vid bestämningen såväl svartoxbär *Cotoneaster niger* som karelskt oxbär *C. antoninae*. I utkanten av ängen längs kanten av en stig växte praktnejlika *Dianthus superbus*.

Figur 6. Glansruta *Thalictrum lucidum* har nordgränsen för sin utbredning i Karelen.

Rutornas blommor har ju som bekant inga stora och väl synliga kronblad, utan det är de många och ofta färgglada ståndarna som får agera lockbete för pollinerande insekter. Foto: Barbro Risberg.

Lördag 12 juli

Nu styrde vi kosan tillbaka mot Finland, den här gången på bättre vägar. Vid ett stopp i byn Manga besökte vi en liten träkyrka på en höjd. Närmaste vägen dit gick genom en trädgård. Husägaren var inte helt förtjust över att vi gick över hans tomt, men blickades så småningom. Här brukades jorden och gräset var nyslaget. Strandveronikan *Veronica longifolia* blommade i vägkanten. På kvällen kom vi till Värtsilä vid finska gränsen. Vi övernattade i en stugby. På disken i receptionen stod en smakfull bukett med prästkragar *Leucanthemum vulgare* och sommarfibblor *Leontodon hispidus*, arter som fanns rikligt företrädde i omgivningarna.

Som det säkert framgått innehöll resan också så mycket mer än botanik. Helheten handlar om landskapet, de små grå byarna, den pulserande storstaden Petrozavodsk, de historiska minnesmärkena som berättar om såväl en rik allmogekultur som ett plågat gränsland och alla berättelserna om detta från gången tid till

idag. Unika är de fantastiska stora sjöarna där himmel och hav tycks förenas vid horisonten. Dessa upplevelser hade inte varit möjliga utan våra reseledare Annikki, Yrjö och Kristoffer. Det hade förmodligen inte blivit någon resa utan Enar Sahlins initiativ. Till stämningen och de goda samtalen bidrog ni alla som var med. Resultatet blev en vecka som vi kommer att återvända till i minnet under lång tid.

Barbro Risberg arbetar som rektor i Hofors. Hon är sedan länge engagerad som ordförande i Naturskyddsföreningen i Hofors–Torsåker. Nyligen har Barbro givit ut ”Floran i Torsåkers socken”.

Adress: Hagmarksgatan 44, 813 33 Hofors
E-post: barbro.risberg@hofors.se